

تصحیح و تعلیقات «عقل بیدار» از سلطان باهو

نگارش

شگفته یسین عباسی

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه نمل ، اسلام آباد، پاکستان

(برای اخذ مدرک فوق دکتری)

کلیات پژوهش

۱. مقدمه

سلطان العارفین حضرت سلطان باهو در ناحیه شورکوت جهنگ از توابع پنجاب متولد شد. او یک مدبر، مفکر، نویسنده، فلسفی، شاعر، کامل و اکمل مرشد بود. آثار نثر و شعر او از پیام اختصاص یافته است که جنبه های بسیاری از آموزش و پژوهش وجود دارد. از مطالعه نوشته های سلطان باهو بر می آید که او به آن گروه صوفیا عقیده داشت که در اعتقادات خود اتباع کتاب و سنت را اولویت می دهند. وی هرگز بر چنین قول و فعل اعتقادی نداشت که خلاف شریعت محمدی باشد. او مسائل تصوف را به صورت فیلسوفانه مطرح می کند و برای هر ادعایی از قرآن و حدیث نبوی(ص) دلیل می آورد. سلطان باهو ۱۴۰ کتاب و رساله نوشته است فقط یک اثرش به زبان پنجابی است و بقیه همه آثارش به زبان فارسی هستند. شایسته ذکر است که از میان آنها فقط ۳۰ کتاب چاپ شده است. علاوه از این کتابهای چاپی بقیه به صورت نسخ خطی در کتابخانه های پاکستان و خارج از کشور نگهداری می شود. بسیاری از نسخه خطی سلطان باهو که مملو از موضوعات عرفان و تصوف، ادب و مراحل تصوف، فلسفه و حکمت می باشد، هنوز دست ناخورده است. بنابراین، آثار زیادی صوفیای کرام شبه قاره که مشتمل بر ویژگی های اخلاق و کردار سازی هستند در قالب نسخه خطی در کتاب خانه های هند و پاکستان نگهداری می شوند و نیاز به تصحیح دارند تا به محضر علاقه مندان و فرهیختگان زبان و ادبیات قرارگیرد .

۲. ضرورت و اهمیت تحقیق

زبان و ادبیات فارسی در سرزمین شبه قاره سابقه طولانی دارد به ویژه از نظر عرفان و تصوف شبه قاره را نمی توان نادیده گرفت. چون خیلی از صوفیا و عارفان نامدار نه فقط به این سرزمین تعلق داشتند بلکه تمام تعلیمات خود را به زبان فارسی به سلک نگارش

درآوردند. به همین خاطر خیلی زیاد نگارشات عرفانی و ملفوظات در کتابخانه های مختلف و حتی در کتابخانه شخصی مردم این سرزمین دست نخورده موجود اند بنابراین درین شکی نیست که بررسی کتاب های نظم و نثر این سرزمین خالی از سودی نیست. به همین خاطر بنده هم موضوع تصحیح و تعلیقات «عقل بیدار» از سلطان باهو را انتخاب نموده ام که یکی از معروفترین عرفای شبه قاره شمرده می شوند. تحقیق حاضر می تواند حضور و رواج سبک فارسی را در سرزمین شبه قاره به نمایش بگذارد.

۳. هدف تحقیق

درین تحقیق چند هدف زیر پیش نظر ما اند :

- آشنایی با سلسله و افکار حضرت سلطان باهو .
- بررسی خدمات علمی و عرفانی حضرت سلطان باهو
- سبک نگارش عقل بیدار را مورد بحث قرار دادن.

۴. طرح و بیان مسئله

"عقل بیدار" نسخه خطی است که سلطان باهو(ح) در زمان پادشاه اورنگزیب عالمگیر نوشته است. موضوع این کتاب تصوف و عرفان است. در این کتاب درباره موضوعات مختلف از جمله: شرح دعوت ، شرح یقین ، شرح سرود ،شرح مراقبه ،شرح حاضرات باسم الله ذات ، حقیقت دل ، شرح دم ،شرح پیر و مرشد و امثال اینها مورد بحث قرار گرفته است.

۵. سوالهای تحقیق

۱. موضوعات "عقل بیدار" کدام اند؟
۲. اصطلاحات عرفانی در نسخه حاضر
۳. سبک نگارش "عقل بیدار" چیست؟

۶. پیشینه تحقیق

حضرت سلطان باهو شخصیت والایی و سرشناس تصوف در شبه قاره حایز اهمیت فوق العاده است و با سلسله سروری قادری تعلق دارد. پیروان وی درباره زندگی نامه و تعلیمات و افکار وی بسیار مقالات و کتاب ها نگاشته شده اند. اما «عقل بیدار» که اثر گرانبهای حضرت سلطان باهو است. تاکنون به جز ترجمه اردوی کتاب مذکور هیچ کار روی این موضوع انجام نشده بود.

۷. محدودیت های تحقیق

درین تحقیق فقط نسخه خطی «عقل بیدار» را مورد بررسی قرار داده می شود و کار تصحیح و تعلیقات این نسخه انجام داده خواهد شد.

۸. روش تحقیق

در عهد حاضر چندین روش تصحیح متون متداول است که بدین قرار است:

۱. روش انتقادی
۲. روش التقاطی
۳. روش توأم
۴. روش قیاسی

اما برای محدود کردن موضوع فقط روش انتقادی برای تصحیح این نسخه اختیار خواهد شد و نسخه اساس را علاوه بر تصحیح و تدوین با نسخه ای دیگر مورد مقایسه قرار داده نیز اختلافات و اشتباهات نسخه در پاورقی ثبت خواهد شد.

۹. ابواب بندی

باب اول : شرح احوال و آثار و سبک نگارش حضرت سلطان باهو

فصل اول : شرح احوال و زندگی نامه حضرت سلطان باهو

فصل دوم : آثار و سبک نگارش حضرت سلطان باهو

باب دوم : تصحیح متن کتاب « عقل بیدار »

باب سوم : تعلیقات

نتیجه گیری

فهرست اعلام

- فهرست اشخاص

- فهرست کتابها

- فهرست اماکن

منابع و ماخذ

نکته : بنده چهار تا نسخه خطی از عقل بیدار در دست دارد که روی آنان کار خواهد شد.